

Citation:

Levensbericht G.J.D.H. Aalders Wzn, edition , volume

G.J.D. Aalders H. Wzn

G.J.D. Aalders H. Wzn.

26 november 1914 – 16 oktober 1987

G.J.D. Aalders H. Wzn. werd in 1914 te Rotterdam geboren. Hij bezocht er na de lagere school het Marnix-gymnasium en behaalde in 1933 aan het 's Gravenhaags Christelijk gymnasium zijn vwo-diploma. In datzelfde jaar ving hij de studie klassieke letteren aan de vU aan, tijdens welke vooral de hoogleraren R.H. Woltjer en A. Sizoo invloed op hem uitoefenden. Zowel het kandidaats- als het doctoraal examen legde hij cum laude af, het laatste in 1940.

Tijdens en na de oorlog vervulde Aalders verscheidene tijdelijke functies bij het gymnasiaal onderwijs. Tussendoor promoveerde hij in 1943 bij Woltjer op een thema dat hem in diverse vertakkingen zou blijven boeien: *Het derde boek van Plato's Leges*. Niet iedereen zal zich realiseren dat deze dissertatie als deel I en met de derhalve adequate ondertitel '*Prolegomena*' werd uitgebracht. Het tweede deel, dat oorspronkelijk te zamen met deel I als manuscript werd voorgelegd aan de promotiecommissie, is als gevolg van de oorlogsomstandigheden nooit gepubliceerd.

In de jaren 1946–1950 valt er één verrassend intermezzo te noteren. Aalders diende toen als reserve officier van de Zeven December Divisie in het toenmalige Nederlands-Indië. Ik moet u zeggen dat ik enigszins verrast was toen ik dit biografische gegeven tegenkwam. Nimmer sprak Aalders, althans tegenover mij of anderen in frequenter contact met hem verkerende vakgenoten, over dit optreden als 'vir militaris'. Ik neem aan dat hij zijn militaire plicht met diezelfde inzet en betrouwbaarheid maar ook met diezelfde rust en onverstoorbaarheid vervulde, die zijn persoonlijkheid in het algemeen karakteriseerde. Na in 1953 tot parttime-, in 1955 tot full-time lector en in 1957 tot ordinarius aan de vU benoemd te zijn in de Oude Geschiedenis en de Staatkundige Instellingen van de Grieken en Romeinen, ving een langdurige periode van universitair onderwijs, onderzoek en bestuur aan die officieel eindigde met zijn emeritaat in 1981.

Zelf hoorde ik voor het eerst van Aalders toen ik als piepjong leraartje aantrad aan het Groen van Prinsterer Lyceum te Vlaarding. Mijn voorganger aldaar was uitgerekend Aalders, die toen ik aantrad inmiddels uitverkoren was voor een carrière aan de vU. Ik herinner mij nog zeer goed dat Aalders gold als een rustig, weloverwogen docent, die overigens het best functioneerde in kleinere, geïnteresseerde klassen. Wat dat betreft is hij op het juiste moment overgestapt van vwo naar wo. Inmiddels zijn immers de klassen al maar groter en bepaald niet gemotiveerder geworden. We kunnen vaststellen dat na de woelige baren van het vwo, Aalders op tijd de relatief rustige haven van het wo in de vU bereikt heeft.

Twintig jaar lang heeft hij overigens zijn talenten en werkkraft ten goede doen komen aan de opleiding van geschiedenisleraren bij de Vrije Leergangen aan diezelfde vU. Het is in die context dat ik Aalders regelmatig meemaakte als examinator

voor het tentamen Oude Geschiedenis en hem leerde kennen als een faire doch strenge ondervrager: hij zag er geen been in om kandidaten gedurende de twintig à dertig minuten die ter beschikking stonden uitvoerig aan de tand te voelen over een enkel thema. Uitgerekend op het moment dat ik begon te denken dat de kandidaat dat speciale thema toch niet zo goed beheerste en wellicht andere kansen verdiende, kon Aalders nog eens ferm aanzetten voor een serie dieper-gravende vragen. Voor ontspannende grapjes was al helemaal geen tijd. Niettemin konden we, nadat ikzelf de kandidaat nog een paar reddingsboeien toegeworpen had, het altijd snel eens worden over het cijfer.

Nederlandse oud-historici worden, eenmaal hoogleraar, geacht van de ganse Grieks-Romeinse geschiedenis verstand te hebben. Bij de één pakt dit uiteraard beter uit dan bij de ander. Degenen die, zoals Aalders, week aan week mo-kanten moesten onderrichten, hadden het op den duur gemakkelijker dan anderen: de strakke doceer-discipline aan de mo-opleidingen stond er borg voor dat na luttele jaren de periode van Homerus tot Justinianus aardig in kaart gebracht was, zo niet voor de cursisten, dan toch zeker voor de docenten. Aalders' lijst van tweeënnegentig wetenschappelijke publikaties legt getuigenis af van zijn geverseerdheid in de volle breedte van de oude geschiedenis: het archaische Griekenland, de klassieke vijfde en vierde eeuw, het Hellenisme en de Romeinse keizertijd komen alle in deze lijst aan bod. Alleen de republiek verleide Aalders niet tot publikaties: begrijpelijk genoeg in het licht van het historisch ongrijpbare vroege Rome en de weliswaar beter grijpbare maar toch chaotische republiek.

Aalders doceerde aan de Vrije Leergangen ook theorie der geschiedenis, wat men daar ook onder meent te moeten verstaan. De belangstelling voor dit aspect van het vak heeft hem tijdens zijn wetenschappelijke loopbaan nooit meer in de steek gelaten. Zijn openbare les 'Totalitaire tendenzen in het oude Hellas' van 1953, zijn in 1954 te Kampen verschenen *Mensen en Machten. De rol van de grote mannen in de geschiedenis*, en zijn uit 1986 daterende Akademie-mededeling over *Historische Periodisering in de Oudheid* leggen er getuigenis van af. Ik heb overigens de indruk dat Aalders, althans in geschrifte, meer geïnteresseerd was in problemen van, met name religieus gefundeerde, zingeving van de geschiedenis dan in de actuele discussies over aard en doel van historische kennis.

Binnenvetter als hij was, zal hij ongetwijfeld het nodige geweten hebben van laatstgenoemde discussies: in zijn 'Periodisering' citeert hij zelfs Ankersmit maar volstaat met de mededeling dat volgens laatstgenoemde 'historische caesuren en (dis)continuïteit --- alleen in de narratio van de historicus, niet in het verleden zelf bestaan'. Aan de waarlijk krachten-verslindende discussies over wat geschiedenis is, c.q. moet zijn nam hij in geschriften zelden deel. Hij ging liever gewoon aan het werk, al had hij veel van die discussies in het achterhoofd. Wel blijft het een feit dat hij theoretische uitspraken vooral deed vanuit zijn eigen beoefening van de oude geschiedenis, d.w.z. aan de hand van studies over antieke historici en hun opvattingen. Dit moge begrijpelijk zijn, het nadeel is dat vanuit zo een benadering niet steeds duidelijk wordt wat de historicus hic et nunc vindt van de controversen tussen de meer sociaal-wetenschappelijk, d.w.z. op de studie van maatschappijen in hun economische, sociale en mentale aspecten gerichte vakbroeders en de meer traditionele, op de geschiedenis van de politieke verhoudingen en de macht gerichte collegae.

Binnen de omheining van de wetenschapsbeoefening van de oude geschiedenis zullen, dunkt mij, Aalders' blijvende verdiensten blijken te liggen op het gebied van de studie der politieke theorieën van de Grieken, al gebruikt Aalders zelf liever de Engelse term 'political thought'. Liefelingsgebied is steeds de studie van Plato's politieke ideeën gebleven maar van daaruit volgden penetratie in en exploratie van '*Political Thought in Hellenistic Times*' (1985), afgerond in zijn uit 1982 daterende Akademie-verhandeling '*Plutarch's Political Thought*'. Betroffen deze laatste twee studies, zoals de titels al aangeven, de algemene politieke ideeën van een aantal auteurs (Plutarchus in het bijzonder) in de Hellenistisch-Romeinse periode, in zijn in 1968 gepubliceerde '*Die Theorie der Gemischten Verfassung im Alterum*' concentreerde Aalders zich op één thema, het leerstuk van de *mikte politeia* vanaf het begin van de Griekse cultuur tot en met de Romeinse keizertijd, met een korte 'Ausklang' over wat tegenwoordig in ons goede land het 'Nachleben' is gaan heten.

In al deze studies ligt de volle nadruk op de geduldige, nauwgezette interpretatie van een aantal literaire teksten waarin uitspraken over de gewenste ordening van de staat genoteerd staan. De studie van Plato vormt inderdaad een eminent uitgangspunt voor zulke studies: na het kortstondige wonder van het democratische Athene – het echte 'miracle grec', zoals het zestiende en zeventiende eeuwse West-Holland een soort 'miracle européen' geweest zou zijn (zie Schama) – treedt én in theorie én in praktijk een toenemende oligarchisering op in de stedelijke wereld van de Grieks-Romeinse oudheid. Plato, de grote anti-democraat en daarom niet alleen de beroemdste en brilliantste maar ook de gevaarlijkste antieke filosoof, heeft uiteindelijk gewonnen van Protagoras en vormt daarmee de beste introductie in de politieke mentaliteit van de post-Platoonse wereld.

Aalders realiseerde zich perfect dat, welke verschillen er in detail en zelfs op wijsgerige hoofdpunten geweest mogen zijn tussen Platonici, Peripatetici en Stoicijnen, in wezen hun politieke doctrines systeem-bevestigend werkten. Schrijvend over de eerste eeuw v. Chr. merkt hij op dat 'the Stoa had become traditional and fashionable, both for the well-to-do conservatives in the Greek cities who were interested in the maintenance of the established order and supported Roman Rule, and also for (relatively) open-minded Roman nobles'.

Terwijl geleerden als L. Robert, P. Gauthier en P. Veyne vooral de structuur van de post-klassieke steden, in hun variëteit van omvang en functies, proberen te beschrijven, op basis van epigrafische getuigenissen en van die uitspraken in literaire bronnen die als *descriptief* aan te merken zijn, was het Aalders vooral te doen om de *prescriptieve* uitspraken van een klein aantal auteurs. Ik denk dat hij soms wel eens al te gemakkelijk die uitspraken opvatte als zijnde *dé* mening van *de* stedelijke politieke elites. Deze laatsten waren waarschijnlijk nauwelijks geïnteresseerd in de gedetailleerde ins and outs van allerlei doctrines. Hen ging het er vooral om dat de toenemende oligarchische oriëntatie van het politieke denken goed van pas kwam in de zojuist aangestipte ontwikkeling van de Griekse politieke cultuur. Hoe oligarchisch het bestuur ook werd, het woord 'demokratia' bleef overigens steeds van pas komen. Velen zullen instemmend geknikt hebben als ze een geleerde spreker eens hoorden spreken in hun stedelijke gymnasium over het 'demokratisch' element in de 'gemengde constitutie' van hun stad: de volksvergadering bestond immers nog steeds! Wat dat betreft was niets te dol in een tijd waarin een orator het zelfs bestond

om het bewind van de Romeinse keizer als een 'perfect democracy' (woorden van Ch.G. Starr) te beschrijven.

Aalders was een internationaal gerenommeerd en gerespecteerd geleerde op het gebied van antieke politieke ideeën. Talloos waren de uitnodigingen die hem werden om op internationale congressen te spreken over aspecten van deze problematiek. Terwijl hij in talloze publikaties bewees zeer goed op de hoogte te zijn van 'wie es eigenlijk war' in andere perioden van de oudheid, concentreerde hij zich voor het Hellenisme vooral op de theorie-vorming. Zo ergens dan geldt hier dat het meesterschap zich manifesteert in de aan zichzelf opgelegde beperking. Het is erg gemakkelijk om te worstelen met de bizarre veelvormigheid van zowel de bronnen als de realiteit van de Hellenistisch-Romeinse stedenwereld, en nooit meer boven te komen. Aalders koos zijn eigen worsteling uit en kwam boven. We zullen zijn rustige weloverwogenheid en zijn degelijke beheersing van de bronnen, gekoppeld aan een gezond oordeel en veel common sense node missen.